

Jakso 3: Nykykirjallisuus ja kansanrunous

(tunnusmusiikki) (siniset sanat tekstissä on selitetty sanaselityksissä)

Hei, tervetuloa taas kuuntelemaan Kirjallisuutta suomenoppijoille -podcastia! Minä olen Saija Pyhäniemi, ja tänään studiossa on itseni lisäksi Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden yliopistonlehtori Vesa Haapala. Vesa on kertomassa meille nykykirjallisuuden **uusimmista tuulista**, mutta palaamme myös kahden aiemman podcastin aiheisiin, nimittäin kansanperinteeseen, kansanrunouteen ja siihen, miten ne näkyvät nykykirjallisuudessa – jos näkyvät!

Muistathan, että tämän podcastin voit halutessasi lukea tekstinä Kielibuustin sivuilta. Siellä on myös sana- ja fraasilista sekä muuta aiheeseen liittyvää materiaalia. Käy tutustumassa!

Mutta nyt tämän päivän aiheeseemme.

Vesa, kerrotko ensin kuulijoillemme kuka olet ja mitä teet.

Kiitos kutsusta tähän podcastiin. Kuten Saija jo alkuesittelyssä kertoikin, olen Vesa Haapala ja opetan kotimaista kirjallisuutta yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa. Töihini kuuluu erilaisten kirjallisuuskurssien ja seminaarien vetäminen sekä kotimaisen kirjallisuuden tutkimus. Lisäksi ohjaan **opinnäytetöitä**: kandidoita, maisterin tutkielmia ja myös tohtorin väitöskirjoja. **Olen** itse omassa tutkimuksessani **keskittynyt pääasiassa** runouteen ja runouden teoriaan, mutta olen kirjoittanut melko **laajasti** myös muista **lajeista**. Tällä hetkellä olen mukana kirjallisuushistoriaprojektissa. Ja voisin vielä mainita, että olen kirjoittanut vuodesta 2010 lähtien lukion oppikirjoja, eli äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjoja.

Minulla on toinenkin **näkökulma** kirjallisuuteen. Olen itse kirjoittanut **oikeastaan** lukioikäisestä asti ja vuonna 2007 julkaistiin **esikoisrunoteokseni** *Vantaa* ja tänä vuonna julkaistiin toinen romaanini nimeltä *Aleksis*, joka käsittelee kirjailija Aleksis Kiven elämää vuosina 1866–1870. Yhteensä olen kirjoittanut viisi runoteosta ja kaksi romaania.

Olemme kahdessa edellisessä podcastissamme käsitelleet kansanrunoutta, kansanuskkoa ja Kalevalaa. Onko tavallista, että nykykirjallisuudessa on intertekstuaalisia viittauksia esimerkiksi Kalevalaan?

Kyllä, tämä on melko tavallista. Kirjallisuutemme – myös uusi kirjallisuus – **perustuu** osittain näihin **edellä mainittuihin** kirjallisen **perinteemme** perusteksteihin. **Viitteitä** löytyy niin

runoudesta kuin romaaneistakin. Voisin antaa yhden konkreettisen esimerkin: Anna Elina Isoaron *Tämänilmaiset* (2019), joka käsittelee oman lapsen kuolemaa. Tässä teoksessa on hyvin runsaasti viittauksia kansanrunouteen ja kansanuskoon, samoin kuin satuperinteeseen. Tämän runoteoksen puhuja esittää surulaulun menehtyneelle lapselleen ja teoksessa käytetään kalevalamittaa, alkusointuja ja sanastoa, jotka tunnetaan kansanrunoudesta. Koko kansanrunouden perinne otetaan mukaan suruprosessin kuvaamiseen ja runoteoksen puhuja ikään kuin tuntee yhteyttä kaikkiin naisiin ja vanhempiin, jotka ovat joskus itkeneet menettämiään lapsia. Puhuja saa voimaa ja lohtua sanoista, joita voi soveltaa omaan tilanteeseensa.

Ylipäättään runoudessamme on paljon viitteitä kansanrunouteen. Tämä tulee eri tavoin esille. Melko tunnettu romaani esimerkiksi on Johanna Sinisalon romaani *Sankarit* (2003). Siinä esitellään erilaisia nykyajan kuuluisuuksia: poptähtiä ja urheilijoita ja muita julkikkia. Jännittävää näissä henkilöissä on se, että kunkin kuuluisuuden taustalla näkyy Kalevalan sankari, jonkin Kalevalan sankarin hahmo. Näitä nykyajan kuuluisuuksia ei ole suoraan nimetty Kalevalan sankareiden mukaan, mutta heidät pystyy yhdistämään toisiinsa melko helposti. Romaania lukiessa alkaa aktivoitua myös Kalevalan teksti, kun seuraa näiden sankareiden seikkailuja.

Lasten kirjallisuudesta ovat tuttuja esimerkiksi Mauri Kunnaksen erilaiset sovitukset meidän klassikkoteoksistamme. Kunnas on kirjoittanut muun muassa *Koirien Kalevalan*. Siinä Kalevalan sankarin nahkoissa on erilaiset koirat. Tämä on tietenkin lapsille ja nuorille tarkoitettu teos, mutta myös aikuiset saavat siitä varmasti paljon irti ja siinä on hauskaa huumoria. Myös erilaisissa sarjakuvagenreissä Kalevala on ollut hyvin suosittu. Kalevalasta on kirjoitettu ainakin kaksi kokonaista sarjakuva-Kalevalaa. Kristian Huitula kirjoitti sarjakuva-Kalevalan vuonna 2000 ja 2020-luvulla omansa on kirjoittanut Sami Makkonen. Toki näissä teoksissa piirrokset tuovat niihin ihan oman ulottuvuutensa.

Kerroitkin jo todella kattavasti näistä ilmiöistä, haluaisitko antaa jonkin konkreettisen esimerkin tällaisesta viittauksesta?

Voisin [ottaa esille](#) Henriikka Tavin runoteoksen *Toivo* (2010). Siinä [on](#) todella jännittävästi [yhdistelty Kantelettaren](#) Oli ennen onnimanni -lorua ja Suomen historiaa. Voisin lukea Kantelettaren runosta pienen pätkän, runon alun:

*Oli ennen onnimanni
onnimannista matikka
matikasta maitopyörä
maitopyörästä pytikä
pytikästä pöytäristi
pöytärististä ripukka
ripukasta rintasolki
rintasoljesta sopukka*

Tämä on [tosiaan](#) Kantelettaren lastenloru, jossa [hyödynnetään](#) paljon alkusointua ja ylipäänsä sanojen [soinnutteleminen](#) yhteen. Itse asiassa rytmi ja [soinnillisuus](#) vievät tätä tekstiä eteenpäin. Tässä Kantelettaren runossa yhdistellään jännittävästi erilaisia [tarve-esineitä](#), jotka eivät [sinänsä](#) muuten liity yhteen kuin soinnillisen kielen kautta. Siinä siis [leikitellään kielellä](#). [Lähtökohtana](#) on joku onnimanni – en tiedä itsekään mikä se on, mutta se kuulostaa hauskalta ja onnelliselta. Henriikka Tavin *Toivo*-teoksen runossa [asetelma](#) muuttuu. Luen siitä nyt ensimmäiset [säkeet](#) ja selitän vähän.

*Oli ennen onnettomat,
onnettomista [marsalkka](#),
marsalkasta kansanvalta,
kansanvallasta vapaus.
Vapaudesta [vapaussota](#),
vapaussodasta [kapina](#),
kapinasta [punakaarti](#),
punakaartista [porvari](#).*

Tässä oli siis runon alku. Kantelettaren runossa esiintyi erilaisia, melko neutraaleja tarve-esineitä, työvälineitä ja koruja. Henriikka Tavin runossa esiintyy ihmisryhmiä ja tapauksia Suomen historian varrelta. Runon alussa viitataan suoraan vuoden 1918 [sisällissotaan](#), joka käytiin punaisten ja valkoisten välillä, eli vasemmiston ja oikeiston tai [omistavan luokan](#) ja työläisten välillä. Runossa puhutaan vapaussodasta ja kapinasta. Ne ovat kaksi sanaa, joita käytettiin Suomen sisällissodasta. Tavi hyvin jännittävästi yhdistää kansanperinteestä tutun lastenlorun Suomen historiasta kertomiseen. Sellainen tietynlainen leikkittely ja onni, jotka ovat Kantelettaren runossa, muuttuvat [raskassoutuiseksi kuvaukseksi](#) Suomen historiasta, johon kuuluu tällainenkin asia kuin sisällissota.

Jos kuulijat tahtovat [tarkemmin](#) tutustua tähän [aihepiiriin](#) eli siihen, miten ja millaisia viittauksia nykykirjallisuus luo tähän perinteeseen, niin kannattaa tutustua esimerkiksi melko uuteen tutkimusteokseen nimeltä *Satuperinteestä nykyrunoon. Suullisen perinteen ja kirjallisuuden yhteyksiä*. Teoksen ovat toimittaneet Niina Hämäläinen, Hanna Karhu ja Silja Vuorikuru. (SKS, 2019).

Puhutaan hieman yleisemmin nykykirjallisuudesta. Minua – ja kuulijoita – kiinnostaisi tietää, mitkä ovat nykykirjallisuuden uusimmat trendit. Minkälaista suomalainen nykykirjallisuus on? Mitä suomalaisessa kirjallisuudessa on tapahtunut erityisesti viimeisimmän noin 10 vuoden aikana?

Haluaisin ensin sanoa, että suomalainen nykykirjallisuus on oikeastaan hyvin [monimuotoinen sekoitus](#) kirjallista perinnettä ja uusia aiheita ja [muotoja](#). Jos [lähtee siitä](#), millaiset asiat suomalaiseen nykykirjallisuuteen ovat sekoittuneet tai mihin se [pohjaa](#), niin siellä näkyy suomalaiselle kirjallisuudelle tärkeä realismi. Realismilla tarkoitetaan sitä, että nykykirjallisuus käsittelee yhteiskunnallisia aiheita ja esittää hyvin [todentuntuisesti](#) yhteiskuntaa ja ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita. Sitten on myös modernismin [kerrostuma](#), jolla on pitkät perinteet oikeastaan koko 1900-luvun kirjallisuudessa. Modernismissa [painottuu](#) yksilön [kokemus](#) ja näkökulma. Voidaan yhä esittää yhteistä sosiaalista todellisuutta, mutta sitä katsotaan yksilön subjektiivisesta näkökulmasta, ja se näkyy myös siinä, miten kerrotaan.

1960- ja 70-luvuilta alkaen on vaikuttanut postmodernistinen [juonne](#). Postmodernismissa kirjallisuus [tulee](#) itsestään, perinteistään ja [keinoistaan](#) hyvin [tietoiseksi](#). Silloin esimerkiksi romaanikerronta voi olla sillä tavalla hyvinkin [tekstuaalista](#), että esimerkiksi joku henkilöhahmo [muodostuu](#) vaikka versiona jostain [aiemmasta](#) hahmosta, sanotaan vaikka Kalevalan hahmosta. Siinä on hyvin paljon intertekstuaalisuutta ja jonkun henkilöhahmon luonne saattaa [muistuttaa](#) vaikka Kullervoa tai Joukahaista, ja saatetaan suoraan viitatakin tähän. Nykykirjallisuus sekoittaa näitä erilaisia realistisia, modernistisia ja postmodernistisia [piirteitä](#). Jokainen aika tuo esiin omat [yhteiskunnalliset](#) ilmiönsä ja teemansa.

Sanoisin, että vaikka nykykirjallisuudessa käsitellään paljon nykyajan asioita ja ongelmia ja aiheita, niin viime vuosina on näkynyt kuitenkin todella [voimakkaasti](#) kiinnostus historiaan, historian henkilöihin ja tapahtumiin, mutta siten, että niitä [tulkitaan nykyperspektiivistä](#). Tästä kiinnostuksesta voisi nostaa esimerkiksi erilaiset fiktiiviset [elämäkerrat](#), eli niin sanotut [biofiktiot](#), joita on kirjoitettu erilaisista kuuluisista henkilöistä, kuten esimerkiksi Tove Janssonista tai kuten itse olen kirjoittanut Aleksis Kivistä. Usein näissä fiktiivisissä elämäkertoissa tuodaan esille henkilöstä jokin sellainen tulkinta, jota ei ole elämäkertatutkimuksessa esitetty. Voidaan [ottaa](#) vähän [vapauksia](#), kun tulkitaan ihmisten elämää ja heistä tunnettuja [tosiasioita](#).

[Hiukan](#) samantyyppinen ilmiö on se, että kirjoitetaan nykyajasta ikään kuin omaelämäkerrallisesti, mutta [esitys](#) on fiktiivinen. Omaelämäkertaa ja fiktioita sekoittavaa lajia on kutsuttu [autofiktioksi](#), ja se on ollut todella suosittua suomalaisessa nykykirjallisuudessa. Jos katsotaan isoja yhteiskunnallisia muutoksia, kuten monikulttuuristuminen tai sitä, että suomalainen yhteiskunta on kokenut monenlaisia rakenteellisia muutoksia ja avautunut entistä enemmän eurooppalaiseksi valtioksi, ja täällä näkyvät erilaiset globaalit vaikutukset, niin tämä on isoa tematiikkaa nykykirjallisuudessa. Voisi sanoa, että uudet kirjailijat, esimerkiksi maahanmuuttajakirjailijat, ovat tuoneet omia näkökulmiaan. Kaikki suomalaisen kirjallisuuden henkilöhahmot eivät ole enää niitä tavallisia [matteja ja liisoja](#), ja kaikki tapahtumapaikatkaan eivät sijoitu [pelkästään](#) Suomeen.

Erilaiset luontoon ja ilmastoon liittyvät teemat ovat olleet paljon esillä, niin kuin ne ovat koko yhteiskunnallisessa keskustelussa. Luontoa ja ilmastoa käsitellään niin [korkeakirjallisissa](#) romaaneissa kuin runoudessa tai genrekirjallisuudessa, esimerkiksi [dystopioissa](#), joissa kuvataan tulevaisuuden tai lähitulevaisuuden epäonnistuneita yhteiskuntia. Esimerkiksi Emmi Itärannan *Teemestarin kirja* on hyvä esimerkki tällaisesta.

Millaisista teemoista nykykirjailijat kirjoittavat? Mikä nykykirjallisuuteen liittyvä ilmiö on sinusta mielenkiintoisin? Miksi?

Monet näistä [mainitsemistani](#) teemoista ja ilmiöistä ovat kiinnostavia. Ehkä itse nostaisin esiin tämän, minkä jo mainitsinkin, eli historian uudelleen tulkinnan ja käsittelyn. Usein tällaisessa kirjallisuudessa on ollut, kuten historiankirjoituksessa yleensäkin, mikrohistoriallinen näkökulma. Eli otetaan jonkun, ehkä melko [arkisenkin](#) ihmisen, elämä käsittelyyn ja käsitellään hänen näkökulmastaan jotain isoa, merkittävää historiallista tapahtumaa. Aki Ollikaisen *Nälkävuosi* on hyvä esimerkki tällaisesta romaanista. Se keskittyy vuoteen 1868 ja [silloiseen nälänhätään](#) Suomessa. Romaanissa tarkastellaan tavallisen torpparin näkökulmasta sitä, minkälaista on elää nälän kanssa ja seurataan tapahtumia tavallisen kansan kokemusten tasolta. Toki romaanissa tuodaan esiin myös [hallinnon](#) näkökulma: [J. V. Snellman](#) pohtii, miten hän [ratkaisisi](#) tämän asian.

Mainitsin jo autofiktion, jossa on sellainen jännittävä piirre, että usein siihen liittyy [tunnustuskirjallisuus](#). Tällaisista teoksista voisi mainita Ossi Nymanin *Häpeärauhan*, joka käsittelee perhe-elämää [uusperheessä](#) sekä ihmissuhteita ja niiden [monimutkaisuutta](#). Tälläkin on paljon [kaikupohjaa](#) aiemmassa suomalaisessa kirjallisuudessa. Se on mielenkiintoinen teos, voin [suositella](#). Iida Rauman *Hävitys*, joka voitti vuonna 2022 [Finlandian](#), käsittelee kertojan koulukokemuksia, [koulukiusaamista](#) ja erilaista [alustamista](#). Siinä nousevat [henkilökohtaisen](#) nuoruudenkuvauksen lisäksi Turun kaupungin [kehitys](#) ja [ilmaston muuttuminen](#) isoiksi teemoiksi. Ne oikeastaan [liittyvät](#) eri tasoilla yhteen.

Haluaisitko Vesa antaa meille jonkin [lukuvinkin](#) tähän loppuun? Mistä suomalaisesta teoksesta tai teoksista olet itse ollut viime aikoina [innostunut](#)?

Voisin suositella suomenruotsalaisen kirjailijan Maria Turtschaninoffin teosta *Arvejord/Suomaa* (2022). Se on todella jännittävä. Romaanin tapahtumat [etenevät](#) läpi [vuosisatojen](#), [pienin episodein](#), muistaakseni 1700-luvulta nykypäivään. Siinä käsitellään suomalaisuutta ja suomalaisten suhdetta luontoon ja maahan, [siten](#) että koko ajan ollaan yhdessä paikassa, mutta vuosikymmenet ja vuosisadat vaihtuvat ja ihmiset vaihtuvat, ja syntyy sellainen jännittävä [jatkumo](#) näiden eri episodien [välille](#). Se on hyvin mielenkiintoinen.

Suurkiitos Vesa mielenkiintoisesta haastattelusta!

Kiitos myös kuulijoillemme. Muistutuksena, että tämäkin podcast löytyy tekstinä Kielibuustin sivustolta. Kaksi aiempaa podcastia, joissa keskustellaan kansanrunoudesta, kansanperinteestä ja Kalevalasta, löydät samasta paikasta lisämateriaaleineen.

Kuullaan taas!

Tunnusmusiikki